

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ
ВА ЎЗБЕКИСТОН ССР МАДАНИЯТ
МИНИСТРЛИГИНИНГ ОРГАНИ

11 НОЯБРЬ
1983
№ 46 (2734)
ЖУМА

УМИДИМИЗ КАТТА

Наима МАХМУДОВА,

Ўзбекистон Касаба союзлари республика Советининг раиси, Бадий ҳаваскорлик коллективлари Бутуниттифок кўриш-конкурс ўтказиш республика таъкидлий комитетининг раиси

билдиритга мос машғулот танлаш учун имкон беради.

Республикамиз ҳаваскорлик коллективлари ичида халқ орасида шухрат қозонган ижодий гуруҳлар кўп. Буларнинг бири — «Шоҳназар» халқ рақс ансамбли. Унинг раҳбари халқкорлик рақслари бўлиб, Тошкент ўқувчи-чилиги комбинати маданият уйи қошдаги халқ рақс ансамбли, республика Ленин юмурсони мукофоти лауреати, Тошкент ўқувчи-чилиги халқ рақс ансамбли, ВСПС мукофоти лауреати, Тошкент Трактор заводида «Ахил болалар» ансамбли, Ангрендаги халқ чирки шундай коллективлардан. Шунингдек, Чирчидаги кимёгарлар маданият саройи, Чалов номидаги авиация ишлаб чиқариш бirlашмаси бадий ҳаваскорлик коллективларининг иши ҳам мақтовга сазовор. Юқорида номлари тилга олинган коллективлар муваффақиятини шундан кўриш мумкин, уларда гоёвий-сиёсий ва тарбиявий ишлар яхши йўлга қўйилган. Уларнинг ҳар бирида, шу соҳа тарихининг назарияси, масалалари, ижтимоий-сиёсий таъдирлар, амалий машғулотлар, техника ва кўрағамли қуроллардан фойдаланишда мавжуд ижодий иш планига амал қилишлар.

Домо яхши натижаларини қўлга киритган коллективларнинг бири — ўрашнинг шундай кўрсаткичи, уларнинг кўпчилиги кўрашчилари ишлаб чиқариш илгорлари ва коммунистик меҳнат зарбдорларидир. И. Исмоилов, М. Оқилова, Я. Фрунзега, И. Саенков, К. Ҳасимов, Белкин-Михайлов, Шаханов каби республикамиздаги энг яхши коллективларига моҳирона раҳбарлик қилмоқдалар. Булар ўз ишнинг ҳақиқий жоюқларлари, оқил педагогларидир.

Ҳозир ҳаваскорлик коллективлари ўз қишқирлари-

нинг янги, ўзига хос йўлида бўлиш учун турли изланишлар олиб бормоқдалар. Ҳатто ҳеч нисиланмасдан айтиш мумкин, ҳаваскорлар профессионал актёрлар ижросидаги асарларни ҳам дадил ўзлаштирмоқдалар.

Шуни айтиш керакки, Ўзбекистонда ҳар бир корхона, кўлхоз ва совхоз, ўқув юрларида доимий тўтараклар ҳамда ҳаваскорлик ансамбли бўлиб турган ҳолат мавжуд. Бироқ қишқирларнинг эстетик тарбиялаш меҳнати коллективларнинг барчасида ҳам яхши йўлга қўйилган, деб бўлмайди. Текширишлар шунга кўрсатдики, қатор корхоналарнинг социалистик мусобақа шартларида қишқирларнинг бўш вақтини маданий ўтказиш, бадий коллективлар фаолиятини риволантириш тадбирлари қўзда тутилмаган. Биз бундай таъкидотлар ўз гоёвий-тарбиявий планларини қайтадан қўриб чиқиб, маданий тадбирларни кенгайтиришларини истайдир.

Энг муҳим масалалардан бири — қишқор меҳнатчиларининг бўш вақтларини қўнғилиш таъкид этишдир. Бу ҳақда КПСС Марказий Комитетининг 1983 йил июнь Пленумида ҳам таъкидлаб ўтилди. Бу йўналишда республикамизда анчагина ишлар қилинди. Ҳозир қишқор жойларида 536 клуб муассасалари, шунингдек 7901 ҳаваскорлик коллективлари иш олиб бормоқда. Айниқса, Андижон областида «Савай» совхоз клуби, Сирдарё областида «Малик» совхоз маданият саройи, Тошкент областининг «Огоҳ» совхоз клуби ишлари диққатга сазовордир.

Кўриб турибдики, республикамизда бадий ҳаваскорлик коллективларининг фаолияти анча жонланган, қишқирларнинг энг оммавий маданий тадбирларининг барчасида фаол иштирок этишмоқдалар. Республикамиз бадий ҳаваскорлик коллективлари сон ва савиясининг маддал тараққий этаётганлигини келиб чиқиб шунга айтиш мумкин, улар Бутуниттифок кўришда муваффақиятли иштирок этадилар.

КПСС МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ ВА СССР МИНИСТРЛАР СОВЕТИНИНГ ҚАРОРИ

АДАБИЁТ, САНЪАТ ВА АРХИТЕКТУРА СОҲАСИ БЎЙИЧА 1983 ЙИЛГИ СССР ДАВЛАТ МУКОФОТЛАРИНИ БЕРИШ ТЎҒРИСИДА

КПСС Марказий Комитети ва СССР Министрлар Совети СССР Министрлар Совети ҳузуридаги адабиёт, санъат ва архитектура соҳаси бўйича Ленин ва СССР Давлат мукофотлари комитетининг тақлифлари кўриб чиқиб, 1983 йили СССР Давлат мукофотларини қўйиладиган беришга қарор қилди.

1. Чингиз Тўракулович Айтматовга, Қирғизистон ССР халқ ёзувчиси — «Асрга тенг кун» романи учун.
2. Юрий Васильевич Бондаревга, ёзувчи — «Йул бошида» романи учун.
3. Евгений Иосифович Габриловичга, РСФСРда хизмат кўрсатган санъат арбоби, сценарий айлари, Сергей Иосифович Ютеевичга, СССР халқ артисти, сценарий айлари ва режиссёр Николай Владимирович Немоловга, оператор, Людмила Михайловна Кусковага, РСФСРда хизмат кўрсатган маданият ходими, расмом, Юрий Иванович Каваровага, РСФСР халқ артисти, роль ижроси — «Лейли Парижда» бадий фильми учун.

4. Ренита Андреевна Григорьевнага, Юрий Валентинович Григорьевга, сценарий айлари ва режиссёрлар Николай Георгиевич Пучковга, оператор, Галина Александровна Афиловага, расмом, Павел Владимирович Чекаловга, композитор, Людмила Васильевна Зайцевага, РСФСРда хизмат кўрсатган артист, роль ижроси — «Болалик байрамлари» бадий фильми учун (мукофот болаларга мўлжалланган адабиёт ва санъат асарлари учун берилган).

5. Иван Фёдорович Драчага, шоир — «Кўк дарвоза» шеърлар китоби учун.
6. Гиви Лаурсабонич Кандалелига, Грузия ССРда хизмат кўрсатган санъат арбоби — «Менинг Ватаним» туркумидидаги «Алванлик қолхози хотин-қизлар», «Нон — ризқ-рўзимиз», «Пирс-манишвили ҳақида баллада», «Тинчлик ишончли қўлларда» гоёбеллари учун.

7. Евсей Евсеевич Моисеенкога, СССР халқ расмоми — «Хотира» сериясидаги «Болаликдан», «Ветеранлар», «Кўшиқ», «Хотира», «Август» асарлари учун.

8. Албигмантас Казимирович Наситисига, Витаутас Казимирович Наситисига, Литва ССР халқ архитекторлари, Янина Игновна Марозенга, инженер-конструктор, Альбрехтас Петрович Вашичига, Литва ССРда хизмат кўрсатган инженер, инженер-қурувчи — Вильнюс шаҳридаги Литва ССР Давлат академик драма театри биносининг архитектураси учун.

9. Павел Рафаилович Ниринбергга, Николай Петрович Розановга, РСФСРда хизмат кўрсатган қурувчи, Оскар Григорьевич Хавкинга, Украина ССРда хизмат кўрсатган архитектор, Евгений Борисович Янушкисга, архитекторлар, Анатолий Петрович Воловикка, Виктор Корнеевич Гудзюга, инженер-қурувчи — Днепростроительск шаҳридаги «Галаба» турар-жой массивининг архитектураси учун.

10. Мати-Иоханнес Эдуардович Пальмга, Эстония ССР халқ артисти — 1980—1982 йиллардаги концерт программалари учун.

11. Анатолий Васильевич Преловскийга, шоир — «Тепалик», «Станция», «Кўриқ-хона», «Ўқ», «Сибирликлар», «Чек» поэмалар туркуми учун.
12. Юлий Яковлевич Райзматга, СССР халқ артисти, режиссёр, Татьяна Александровна Лапшигинага, расмом, Михаил Александрович Ульяновга, СССР халқ артисти, Ия Сергеевна Савинага, РСФСР халқ артисти, роль ижроси — «Хусусий ҳаёт» бадий фильми учун.

13. Олег Александрович Рудневга, Дмитрий Георгиевич Васильевга, сценарий айлари, Алонз Алонзович Бренчага, Латвия ССРда хизмат кўрсатган санъат арбоби, режиссёр, Янис Николаевич Муринскага, оператор Гунар Теодорович Балодига, расмом, Лилита Арвидовна Озолинига, Латвия ССРда хизмат кўрсатган артист, Юозас Юозович Киселюсга, Эдуард Карлович Павлулга, Латвия ССР халқ артисти, роль ижроси — «Кумте-паллардаги ўзоқ йўл» телевизион бадий фильми учун.

14. Евгений Фёдорович Светлановга, СССР халқ артисти — 1979—1982 йиллардаги концерт программалари учун.
15. Владимир Николаевич Соколовга, шоир — «Сюжет»

КПСС Марказий Комитетининг Секретари
Ю. АНДРОПОВ

ПАРТИЯ БИЗНИНГ КЎПМИЛЛАТЛИ МАДАНИЯТИМИЗНИ БОИТАДИГАН ҲАММА НАРСАНИ ҚўЛЛАБ-ҚўВВАТЛАЙДИ. ПАРТИЯ ЛЕНИНЧА АНЪАНАЛАРГА АМАЛ ҚИЛИБ, АДАБИЁТ ВА САНЪАТ ХАЛҚ МАНФААТЛАРИГА САДОҚАТ БИЛАН ХИЗМАТ ҚИЛИШИ ТЎҒРИСИДА БУНДАН БҒЕН ҲАМ ҒАМХЎРЛИК ҚИЛАВЕРАДИ.

Г. В. РОМАНОВ

(Улуғ Октябрь Социалистик революциясининг 66 йиллигига бағишлаб 1983 йил 5 ноябрда Кремлинда Ўзбекистон саройида ўтказилган тантанали мажлисда қилган доклады).

СОВЕТ ЎЗБЕКИСТОНИ ФЕСТИВАЛИ

БОНН 9 ноябрь. (ТАСС мухбири). Ғарбий Германиянинг Қўйи Саксония ўлкасида «ГФР—СССР» регион маданият чикарган проспектида, «Амударе» билан Сирдарё ўртасида жойлашган афсонавий серкуч ўлка, ўз дидининг оқсонари ва юксак даражадаги замонавий индустрияси билан шухрат қозонган республика» деган сатрларини ўқийми. Проспект бу ерда 30 октябрдан 13 ноябргача давом этадиган «Ўзбекистон ССР кунлари» атай чиқарилган.

Маҳаллий матбуот Ғарбий Германия аҳолисини ўзбек халқининг классик музыка санъати билан, шунингдек, ҳозирги замон ўзбек композиторларининг асарлари билан таништирган. «Шодлик» халқ ашула ва раис ансамбли концертларининг «Донг таратган ўзбек тилламузларининг махсуслоқларидек ранг-баранг ва ажойиб» деб атади.

Томошабинлар ҳам газеталарнинг фикрига қўшилмоқдалар: ансамбль концерт берган НДР телекомпаниясининг Ганновердаги катта залида, шунингдек бошқа концерт залларида биронта ҳам бўш ўрни қолмагани.

«Ўзбекистон ССР кунлари» программасига мувофиқ ўзбек расмомлари асарларининг, тўқувчилари ва заргарлари махсуслоқларининг выставалари, шунингдек «Ўзбек таомлари ҳафтаси» ўтказилди.

Қўйи Саксонияда «Ўзбекистон ССР кунлари» муносабати билан Ганновер ўлка ҳукумати ва шаҳар маъмурлари қабул маросими ўтказилди.

АКТУАЛ ИНТЕРВЬЮ

«СУРОНЛИ КУНЛАР»

Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон ССР Давлат академик Катта театри репертуаридан айна бир янги асар ўрин олди. Бу ҳақда театрнинг бош режиссёри, Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган санъат арбоби Ферузи САФАРОВ мухбирига қўйиладиган сўзлаб берди.

— Ҳар бир байрам ва йирик анжумаларини янги асар билан кўтиб олиш театр коллективининг яхши анъанасига айланган. Улуғ Октябрь Социалистик революциясининг 66 йиллик қўлугу тўйи арафасида композитор Б. Бровдиннинг «Суронли кунлар» операсини томошабинлар ҳукмига ҳавола этдик. Асар инқилоб темасида. Унда Туркистон ўлкаси халқларининг Совет ҳокимиятининг бунёд этилиши олиб борган кураши акс этган. Бу курашда рус ишчиси Степанов оёраи алоҳида аҳамият касб этади. У темирйўлчилар устaxonасида темирчилик қилиш билан бирга, ўз апрофиға ишчиларни бирлаштириб революция ишита сафарбар этади.

Асар драматик воқеаларга бой. Степановнинг қизи — Вера Степановна билан ўзбек йигити Раҳимнинг бошидан кечирган қийинчиликлари, революция ишита садоқати ва

дўстона муносабатлари асарда ўзининг чуқур ифодасини топан.

Умуман «Суронли кунлар» операси улуг инқилоб кунларида Туркистон халқлари ҳаётида юз берган тарихий воқеаларни кенг қамраб олган. Асар томошабинларни нақадар машаққатли курашлар эъзига қўлга киритилганлигини тушунишда яқиндан ердан беради.

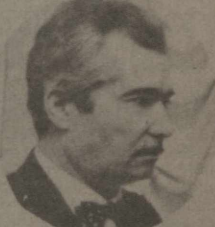
Асардаги асосий образларни томошабинга тўлақонли етишди В. Браун, В. Григорьев, Т. Хусанов, Л. Гинхасов, Т. Данилова, А. Боровов, Х. Кичибоев сингари артистларнинг ижроси таҳсинига лойиқ.

Асарнинг майдонга келишида СССР халқ артистлари

ритилганлигини тушунишда яқиндан ердан беради.

Асардаги асосий образларни томошабинга тўлақонли етишди В. Браун, В. Григорьев, Т. Хусанов, Л. Гинхасов, Т. Данилова, А. Боровов, Х. Кичибоев сингари артистларнинг ижроси таҳсинига лойиқ.

Асарнинг майдонга келишида СССР халқ артистлари

К. РОМЕЕВ фотоси

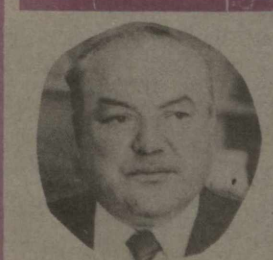
ТАБРИКЛАЙМИЗ!

КПСС Марказий Комитети билан СССР Министрлар Совети СССР Министрлар Совети ва Бутуниттифок Касаба союзлари Марказий Совети ҳузуридаги Ленин мукофоти ва СССР Давлат мукофоти комитетининг тақлифларини кўриб чиқиб, меҳнатда эришган юксак натижалари учун Бутуниттифок социалистик мусобақаси илгорларидан бир гуруҳасига 1983 йили СССР Давлат мукофотларини беришга қарор қилди. Улар орасида республикамиздан ҳам бир неча ишчи ва кўлхозчилар бор.

Бу юксак мукофотга сазовор бўлганлар орасидан Фаргона области, Ўштон районидидаги бадий сопол буюмлар заводидаги устас Иброҳимжон Комилов ҳам борлигини севинтиради. Машҳур кулол алоҳида хизмат кўрсатиш маданияти ва сифатини ошириш ишита қўшган катта шахсий ҳиссаси учун анашу юксак мукофотга муассас бўлди.

Биз «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетаси редакцияси коллективини ва кўмининг сонли ўқувчилари номидан Иброҳимжон Комиловни бу мукофот билан табриклимаймиз.

ЖАҲҲИГИНА, чиройлигина орода — Гренада деб аталиши жойда халқ тинчгина яшаётган эди. Бу халқ зулм зинаридан кутулиб, эркинлик гулини қид-

даб, янги ҳаёт қуриш билан банд эди. Овоздинчи севуви кичик аҳолининг катта ишлар қилиб, империалистик давлатларга бўйин эгмай мустақил иш олиб бораётганидан жаҳондаги тараққийлар парвар кишилар мамнун эдилар. Айниқса, биз — инқилоб бештин ҳисобланмиш мамлакат халқлари жуда хурсанд бўлиб, уларнинг ишларига ҳақиқия равишда тила-тиладик.

Гренадаликларнинг мустақил йўли фақат империалистларгагина ёқмади. Бу оролда таралган эри зийси Америка империализмининг қўлини ўнатиб, дидини қуфтон қилди. У: «Гренада юзи-

даги чимматини ким кўтарди? Уни қайта ёпиб қўймоқ керак!» деган фикрга негиди, сундан ҳам, ҳаводан ҳам дахлатли қўлларни юбориб, овоз Гренадага ҳужум бошлади. У бостириб кириб, тинч халқнинг қонини тўқди ва энди Гренадани Американинг қора чиммати остида сақлашга уринмоқда. Тагин ёзувларини яширишга, қурбонлар бўлимоғини, деб жаҳон жамоатчилигини ишонтир-тиришга уринибди. Сурбетлик ҳам энг биланди!

Ўзидан неча бор кичик овоз ва мустақил заминига Америка Қўшма Штатлари-дек тиш-тиришгича ҳурурланган давлатнинг зуравон-

лик билан бостириб кириш равоими? Зинҳор-бази-хор раво эмасди! Вашингтон маъмурияти вакилларининг қилмишини фақат юзсизлик, шармадаллик, әпсизсиз ёзувлик деб баҳолаш мумкин. Бу ёзувларни бутун дунё қоралайди.

Ўзини «Тинчликпарвар» деб, «Инсон ҳуқуқининг ҳимоячиси» деб, «Дунё терроризмига қарши курашувчи» деб ёлгон қилган кишиларнинг бу жаҳонзоарлик сифатини яна қандай баҳолаш мумкин? Ёлгончилик, тескаричилик, рибзорлик, халла-ро қонун-қондаларга ҳиёнат шунчалик бўлар-да!

Рейган ва унинг маслакдошлари бўлмиш НАТОчиларнинг ядро уруши чиқариб, унда гўё «ғалаба қозониш»дек хомхалларни ҳам дунё халқларини нафратландиришда, Европа ва Америка, Осиё ва Африка халқларининг намоёншларидан ундаги «Йўқолсин уруш!» «Йўқолсин ядро қурули!» «Яшасин тинчлик!» ҳайқириларидан ҳам қўри-ниб турибди.

Бу ҳайқирилар шундай қудратли кучга эга бўла-тирми, уруш оловини ёниш-тиришдаги ҳарбий ҳужумчиларга ўз кучини кўрсатиб қўйди!

ШИМОЛ ПАХТАСИ

Улуғ Октябрь Социалистик революциясининг 66 йиллиги республикамизда кенг ишчиланайтган бир пайтда Қорақалпоғистон Автоном республикаси пахтакорлари катта ғалабага эришдилар. Улар давлатга 400 минг тоннадан ортиқ пахта топшириб, бу соҳадаги планларини бажаришди. Мухбиримиз Қорақалпоғистон АССР халқ шоири Ибройим ЮСУПОВ билан телефон орқали боғланиб, Автоном Республика пахтакорлари эришган ғалаба, дала илгорлари ҳусусида гапириб беришнинг илтимос қилди.

Ибройим ЮСУПОВ, Қорақалпоғистон АССР халқ шоири

Бу йилги мавсумда ўртак бўлган бутун-бутун районлар, хўжаликлар ва уларини елқис-да кўтариб бораётган оддий пахтакорларини алқамасдан, улар ҳақида шоирона гаплар айтмасдан ўтиш мен учун кийин.

Шон-шарафнинг Аскар тоққа тенг халқим,
Меҳнат деса шимарилган енг халқим,
Куч-ғайратинг шошиб оққан Амудая,
Фейлинг сенинг Устюрт каби кен халқим.

Ана шундай. Мен юртин кўп кезганман. Устюрт каби кенг фёзали, Амудария сергайрат, чопани пахтакор-деҳқонлар билан кўп ҳамсуҳбат бўлганман. Халқимнинг қалпоғи қора бўл-

са-де, юраги пахтадай оқлигига ишонч ҳосил қилганман. Қорақалпоқлар пахтаининг ичи-ташнинг ўзбек оғаларидан ўрганишган бўлсалар-да, эндиликда ўзлари ҳам катта таърибга тўп-ледилар. Бу йилги ғалаба ана шу таърибга қанчалик мустаҳкам асосга эга эканлигиндан далолат бериб турибди.

Бу таърибга нималардан иборет. Қорақалпоғистон дунё пахтачилигида энг шимолий зона ҳисобланади. Унинг энг орқа нуқтаси Қораўзак районининг «Қуролпа» совхозис, демак, ундан нарида пахта ўсмайди, деган сўз. Пахтаи эса қуёш фарзанди дейишди. Ана шу қуёш боласини шимол табиятига мослаш, уни нисбатан кам ҳарорат билан ундириб-ўстиришга эришши Автоном Республика пахтакорлари тўплаган таърибнинг алфбосидир. Бу гўза тўплари остини сунъий равишда доимий қиздириш демакдир. Шунга айтиш керакки, бу йилги шират бутунлай бошқа келди. Ёз ойлариди, айна гўза ҳосил туғунчалари чиқарган бир пайтда ҳа-

Давоми иккинчи бетда

Сафо ОЧИЛ
КУЗГИ ЯПРОҚЛАР

Табиятнинг кўрки —
Япроқни севман азалдан.
Уларнинг фарқи кам
Юраклардан сизган ғазалдан.
Ез ўтди, куз келди...
Қиров қўниб дастлаб япроққа,
Сир айтгач болдоққа,
Чидолмасдан ортиқ қийноққа,
Чирт-чирт қулай кетди,
Бегонадир энди шоҳларга...
Қиш эса эриниб,
Сафар қилар ўзга ёқларга.

ТЕРМУЛТИРИБ

Сирли кўкда юлдузларнинг
Уртар сир термултириб,
Гул юрдаги гул қизларнинг
Қўйди бири термултириб.
Юлдузнинг таовб этгум,
Таовб этмай ахир нетгум?
Зор-зор этиб қўйибди то
Қўзинг қири термултириб.
Ипсиз боғлаб кетдинг мени,

Екубжон ХУЖАМБЕРДИЕВ

ОЙ ТЎЛГАН ТУНЛАР

«Ливан ёнмоқда...»
Кимнинг турли хил
кашфиётларидан,
Дунёнинг эҳ, бахил
зуриётларидан
бўғилар нафас.
Шундайин қуруқшаб
борар баданлар.
Шундайин буруқшаб
ёнар ливанлар...

Бир кун саҳарда
уйғониб кетдим
Ва сени эсладим
Дўстим, дафъатан.
Қаниди уйғонсанг,
Сен ҳам бир кун...

Уильям Сароянини ўқиб
Уй фақат инсонга
туғилмоқ учун.
Ва яна керак у
ўлмоқ учун ҳам...
О, уйлар шундайин
йўрғак ва кафан...
Яшамокча эса
керакдир Ватан.

«Ливан ёнмоқда...»
Дикторнинг сўзлари
ўқ бўлиб юракни
ситиб бормоқда.
Сезаман
аччиқ ҳид —
буруқшаб тутун
ўрмалаб ўтади
нафас йўлидан.

Ойдин тунлар яна бошланди,
Сув олгани чиқар хотинлар.
Анҳор бўйлаб чопайлик энди
Ой тўлган тунлар.
Эҳ, ўғирлаб кетишар бўлди
пакирларда ойни хотинлар...
Пакирларда ойлар бўғилди
Ой тўлган тунлар...

У шундайин ҳаёл қилади:
Бир бўйлиги мўжаз уй бўлса,

ҲАҚИҚАТ ДАРАХТИ

(Бувимнинг эртаги)

У гоҳида одам шаклида
узлигини этар намоён.
«Ҳаққуш» бўлиб учиб гоҳида
Ерга тушар, тор келса осмон.
Болаликда эшитганим — бахт.
Бир замонлар кучоққа тўлиб,
Ўсган экан ям-яшил дарахт,
Йўловчилар кўкка интилиб.

Йўловчилар — шошқин, бепарво
Шарбатидан ичаркан қониб.

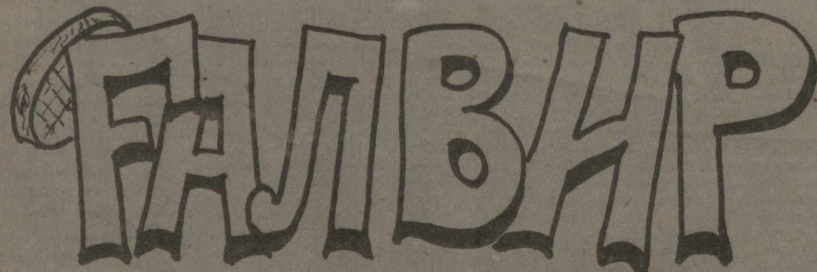
Ҳайратидан «ҳақ» деб бир доно
Жон берибди шу дойда ҳориб.

Донишманднинг нидоси сабаб
Дарахтни ҳам «Ҳақ» деб
аташди.
Зиёратга келди ҳар тараф
Кучи етган унга тирмашди.

Талаш бўлди аро йўлда у.
Пора-пора этилди банди.
Бир шохин юлдиб олди-ю,
Япроғига бири ташланди.

Кимдир кесиб «ҳақ»нинг
илдизин
Ковуғини арчди аллаким.
Шундан бери ҳақ билар ўзин,
Ўз айбини оқлармиш ҳар ким.

Қудрат ДУСТМУҲАМЕДОВ

ФАНТАСТИК ҲИКОЯ

1995 йилнинг ёз мавсуми Тошкент Кибернетика институтини ўқувчи бўлди. Одатда робот ясаи иштиёқида юрган ёшлар шу институтни танлашди. Ҳамма ёқда бўлибдигандек, адашганлар ёки бир ерга бош суқиб олсам бўлди, дейдиганлар ҳам кам эмас. Шу сабаб абитуриентларнинг ҳужжатида қабул қилишдан аввал теокорлик билан қисқагина суҳбат ўтказилиб, қониқарли жавоб берган йигит-қиздан ҳужжат қабул қилинди. Бошқа бир сабаб бўлмаганда эди, бу янгилик ҳеч кимни ажаблантирмасди, ҳамма шов-шувга сабаб шу шу суҳбатни ўтказадиган темирташлар бўлди.

Улар икки нафар. Бир қараганда «одам» дейиш жуда ҳам тўғри эмас, лекин кўриниши одамдан фарқи қилмайди, ўз хислатини ҳар қандай одамдан аёло бекаради. Ёшлар салкам икки метр келадиганини Темиров, ундан тўрт эдик пастроғини эса, Пулатов деб чақиришди. Қулоқлари ўрнида галвирлар ёноқдек келадиган иккита соқчага икка учидек тешикчалар билан қопланган. Юпқа темир қовоқлар ичидagi кўз қорачиқлари одамнингдан фарқи қилмайди, бир кўрган киши ғилоф ичига одам яширинган, деб ўйлаши ҳеч гапмас. Темирташларнинг билими бир хил, овозлари ўхшаш, иккаласи математика билан физикани сув қилиб юборган, унисдан ҳам, бунисидан дарс бера олади. Ҳар бир хатти-ҳаракати, гап-сўз заминиди интизом, қонун-қонда, устоз, низоми ва бошқа умум қабул қилинган қўлланмалар ётади. Темирташларнинг бирдан-бир фарқи қиладиган жойи шу

БОР УЧУН

Сўнмас дунё сайқали, саховатлар бор учун.
Дилда дўстлар ҳайкали, диёнатлар бор учун.

Яшасак деймиз ҳар он, бир-бировга меҳрибон,
Олам бўлур гулистон, садоқатлар бор учун.

Умидвор тақдир охи, шул боис қўлда охи,
Зорланиб йиғлар гоҳи, ижобатлар бор учун.

Сафо Очил, сурғали даврон келадир ҳали,
Орзулар кўп нашъали, ҳамиятлар бор учун.

Тақдир қайга элтиди сени?
Аҳволимга бепарвосан

Шундан бери термултириб.
Севгим айлаб дур сочсалар —

Аҳволимдан сўз очсалар,
Бир умрга юрар, лебсан,

Қизнинг зўри термултириб.

Дадахон ҲАСАНОВ
АЛЁР АЙТИБ...

Қалдирғочлар қўшғидан янграб самолар,
Оҳангларга тўлиб кетсин борлиқ, дунёлар.
Қирғоқларга тўшлар уриб, сою дарёлар,
Сир ва Аму бўйларинда дўстлар — ошнолар.
Алёр айтиб шарафласин, алқасин сани.
Мен булбулман, чаманимдан айирма мани!
Опоқ-оппоқ булутларга термулти мушток,
Бағримни чок этай, майли, оҳ уриб ҳар чок.
Сен қўёш бўл, майли, бўлай мен бир шамчиқроқ,
Майли, умрим тутаб ўтсин чекиб ғам, фирик!
Фақат мендан дариг тутма бу ҳур ўлкани,
Мен булбулман, чаманимдан айирма мани!
Мен бир бағрин ўтга ёқиб қуйловчи жезод,
Қўшиқ айтиб ўз оламин айлагувчи шод.
Фақат қўшиқ-қўшиқ билан гўзал, деб ҳаёт,
Ўт кетсин, деб қуй-қўшиқсиз дунёга, ҳайҳот,
Келган эдим бу дунёга бағрим ёққани.
Мен булбулман, чаманимдан айирма мани.

ШУҲРАТ

Биз сени шунчалар севамиз шуҳрат,
Бир умр сен ҳақда ҳаёл қиламиз.
То сенга етгунча ҳасадин уфат —
Иғвони қадрдон дўст деб биламиз.
Биз сени шунчалар севамиз шуҳрат,
Сенсиз яшаш бизга мулоқ бегона.
Дунёни таниган кундан иборат,
Сенга талпинамиз мисли парвона.
Биз сени шунчалар севамиз шуҳрат,
Ҳаё-андишани, орни унутиб.
Биз учун энг баланд туйғусан фақат —
Сенга синамиз имонни ютиб.
Биз сени шунчалар севамиз шуҳрат,
Сенга қурбон бўлар ҳатто жонимиз.
Сени деб «жангларда» бир кун ниҳоят,
Мияга қуйилиб кетар қонимиз...

Шовот райони марказида очилган янги кутубхона меҳнаткашларнинг сеvimли маскани. С. МАҲҚАМОВ ФОТОСИ

МАҲТУМҚУЛИНИНГ 250 ЙИЛЛИГИ

ТУРКМАН
АДАБИЁТИНИНГ ОТАСИ

БУТУН истеъдоди, куч-қувватини жамият, меҳнаткаш омма манфаати учун бағишлаган инсонлар халқ қалбига мангу яшайди. XVIII асрда яшаб, ижод этган улуг туркман шоири Махтумқули — Фироний ана шундай номи она халқи қалбига муҳрланган буюк кий молардан.

Махтумқули тахминан 1733 йили ҳозирги Туркманистон ССРнинг Атрек дарёсига яқин Ҳожиковшоп деган жойдада туғилган. Шоирнинг отаси Давлатмамад замонасининг матрифатпарвар билимдон кишиларидан бўлиб, Озодий тахаллуси билан лирик ғазаллар, достонлар ёзган машҳур шоир эди. Озодий «Ватан Озод», «Беҳиштнома», «Ҳикоят Юбюр Ансор», «Муножот» каби достонлар муаллифидир. Хусусан, унинг олти минг мисрадан иборат дидактик характердаги «Ватан Озод» достони Шарқ адабиётида алоҳида ўрин тутди.

Бўлажак шоирнинг биринчи устози ўз отаси бўлди. Озодий ўғли дунёқарашининг шаклланишида, шеърини янги ва янги етишган таъсир қўрсатди. Ўғлидаги ўқишга зўр иштиёқ ва қобилиятини сезган Озодий уни ўша даврларда Ўрта Осиёнинг энг катта маданий марказларидан бири — Хива шаҳридаги Шергози мадрасида ўқитди.

Махтумқули мадрасалар таҳсил йилларида мустақил шеър ва ғазаллар машқ қила бошлади. Яқин ва Ўрта Шарқ классик адабиёти намоёнларининг ижодини чуқур ўрганди. У даврларда Низомий, Ҳомий, Навоий, Ҳазратий, девонлари Хива мадрасаларида ўқув қўлланмаси сифатида фойдаланилган. Бу Махтумқулининг ўзбек, форс ва озарбойжон адабиёти вакиллари ижодида баҳраманд бўлишга қўлай имконият яратди.

Мустақил шоир онгли ҳаётини туркман халқининг манфаатини ҳимоя қилишга бағишлади. Туркман маданиятини ўстириш, халқини илм-маърифатга, даъват этиш, меҳнаткаш омманинг ҳис-туйғуларини, орзу-умидларини қўллаш шайхон ҳаётининг мазмунини, олий мақсадга бўлди.

Шоир шеърининг мавзулари гоҳ рағбатбаранг, Махтумқули, энг аввало, ўз

алини, кўртини севган, унинг ор-номусини ҳар нарсадан юқори қўйган ватанпарвар адбодир. Шу боисдан ҳам у эл-юртга ҳавф туғилган пайтларда халққа мурожаат қилади.

Унинг ватанпарварлик мавзудаги шеърларида конкрет тарихий шaroитдаги ижтимоий зиддиятлар, адолатсизликлар муайян даражада ифодасини топанлигини кўрамиз. Шоир ижодида эл-юртга муҳаббат, ҳўрланганларга ҳамдардлик алоҳида ўрин тутди.

Махтумқули туркман қабилалари ўртасидаги низо-ларни тугатиб, уларни «бир дастурхон атрофида» бирлаштириш учун кураш олиб бориши ижодий бурчи деб билди, кўнчилиқ шеърларида уруғлар ўртасидаги низо-ларни қоралади. Шоирнинг «Ярашмас», «Еши-миз», «Туркманнинг...» сингари шеърлари худди шу мақсадга қаратилган.

Хизир кезган чўлда эллар ёйласин,
Юрт биниоми қойим бўлсин, қурилсин.
Чиллада маст норлар хушга келсин,
Бир суфрада одо бўлсин ошимиз.

Улуг адб азиз халқнинг меҳрибон элининг босқинчилар томонидан оёқ ости қилинганни ўз кўзи билан кўрган, бундай оғир қулфатга юракдан ачинган, шу мавзуда «Найлайин», «Хор қилди», «Фаттоҳ», «Тўшди» каби шеърлар ёзган. Шоир ҳар бир халқ, ҳар бир одам учун ватандан азиз нараса йўқлигини алоҳида таъкидлайди. Ўз ватанингда ҳўрланган ҳам уни тарк этиб кетгунча бўлма, дейди:

Кел қўнглим, мен сенга насихат айлал,
Ватаним тарк этиб кетгунча бўлма.

Ёни:
Ёт элларда мусофирлик чеккандан
Урса, сўкса, эл яхши.

Махтумқули йигитнинг қаҳрамонлиги, мардлиги ватан манфаати, эл-юрт манфаати билан мустаҳкам боғлиқ бўлиши лозимлигини алоҳида ўқитириди. Айни замонада эл-юрт қисматида бепарво, ўз нафсларига қўл бўлган, ишга айёр, ошга тайёр номардларни ҳажя тиги билан савалайди.

Махтумқули туркман адабиёти тарихида бадиий адабиётни том маъносин билан халқ ҳаётига яқинлаштирган, уни халқ хизматида сафарбар этган инсонпарвар, новатор

шоир сифатида танилди. Унинг ижодиётида туркман халқининг ҳаёти, урф-одатлари, руҳий дунёси, психологияси ёрқин ифодаланди.

Шуни айтиш керакки, Махтумқули умуман синфий қарама-қаршиликларнинг моҳиятига тўла тўшуни етмаган бўлса-да, эзувчилар билан эзилувчиларни бир-бирларидан фарқ қила олди, ижтимоий тегишлилик, камбағал ва бойлар, кучсиз ва кучлилар ўртасидаги қурашнинг моҳиятини тўшунишга интилди. Шу сабабли ҳам егани нон, кингани тўн топпаган гарибларга чин қалбдан хайрихоҳлик билдирди, шу тўғрйли ҳам бутун фаолиятини ҳўрланган, камситилган, ҳақ-хуқуқни оёқ ости қилинган халқнинг манфаатларини кўнлашга бағишлади.

Замона шундайди:
Кўзга ниласлар
Ҳар йигитнинг қўлда бори бўлмаса.
Қиммат сўзларини тугта олмаслар,
Ҳар кишининг эътибори бўлмаса.

Махтумқули ақолиб ишқий-лирик шеърлар ёзди. Муҳаббат мавзудаги энг яхши шеърлари эса унинг шахсий ҳаёти билан бевоқиф алоқадорлар. Шоир ўсирилиқ чоғларида Менгли исмли гўзал қизни севган, ишқин илҳом, нозик туйғу билан яратилган лирик шеърларини севгилисига бағишлаган. Менглининг номи унинг жуда кўп шеърларида тилга олинди:

Парда тортиб юзларинга,
Пардоз бериб сўзларинга,
Махтумқули кўзларинга —
Елғиз Менглихон кўринур.

Шоирнинг муҳаббат мавзудаги шеърларининг лирик қаҳрамони энг гўзал, энг назокатли ва гоҳ маллоҳатли махбубадир.

Махтумқули лирикасининг катта бир қисmini одоб-ахлоқ мавзудаги шеърлар ташкил этади. Шоир халқига насихат қилар экан, унинг бошига му-сибат тушган кунларда кўмаклашишга, кўнглини кўтаришга, орзуларига қанот бўлишга интилади, ватандошларини келажакка умид билан боқишга даъват этади:

Оқмасдан қолмайди бир оққан арқ,
Бир танда одам гоҳ сениз, гоҳ ориқ,
Бир юзи қорадир, бир юзи ёруғ,
Қора деб қаттиқ сўз айтгунча бўлма.

Махтумқулининг киши руҳини қосалтирадиган содда ва дўнда ифодалари, бадиий кенглиги, қимматли сўзларга бойлиги ва қарангдорлиги билан киши қалбини сеҳрлайдиган шеърини бутунли кунда бепарво ватанимиздаги барча халқларнинг умумий маънавий хазинасига қўшилди. Машҳур шарҳшунос Е. Бертельс айтганидек: «Кишилик маданиятининг қимматбаҳо гавҳарларидан бири — Махтумқули поэзияси бизнинг кўнларимизда ўзининг ҳақиқий қад-қимматини топди».

Қаримбой ҚУРАМБОВ,
филология фанлари кандидиди
Нукус

ган абитуриентларни ҳайрон қолдириб чиқиб кетди.

У Пулатовнинг хонасига кирганда кўпма ҳаяжонланмади.

— Салом!

Пардавой ўзини танитмай, қани, билармикин, деган ўй билан индамай тўраверди. Темирташ эса, кўнд кўришни юрган одамдек «Қани, марҳамат! Пардавой!» деди.

— Қойил! — бақириб юборди йигитча. — Сизлар Оқтошдан келиб қол... — Вақт чекланган, Пардавой, анкетани беринг.

Темирташ Пардавойни таниганига қарамай, анкетга кўз югуртирди.

— Физика ва математикадан билимингиз етарли, хотиринида ёзиб қўйилган, лекин қондага кўра савол беришим шарт.

Пардавой ўзини синфин битириш арафасида қандайдир сабаблар билан Оқтошга бориб қолган темирташлардан ўрганган билимлар устига яна бир йил муттасил ўқиди. Савол бўлса, ҳатто термодинамик қувватини жиловлаш муаммоларини ҳам гапириб беришга тайёр. Анкетга олиб темирташ олтинчи синф ўқувчисига лойиқ иккита савол берди. Жавобини эшитиб бўлиб индамай патта ёзиб узатди.

Қабул комиссияси ходимларига бир жиҳатдан иш қамайди, чунки истаган одам ҳужжат топириб кетармасди. Айни вақтда шикоят қилувчилар қўлайли, ҳуноб қилиб юборишди. Эшигига «Мастул қотиб Раҳим Аҳмедович Илёсов» деган чиройли ёзув оёқ қўйилган хонага ўрта ёшлардаги киши саёбат билан кириб келди. Ёшларга катта қўйилган сипсизлиқ қилиб даъволашган, бошидан сомон шляпаси бежирим, ярашиб турибди.

— Марҳамат, ўтиригун, — деди қотиб рўпарасидаги креслони кўрсатиб. — Ҳўш, хизмат? Ёшларнинг тақдирини шу темир-терас мавжудотлар ҳал қилишимиз ё одамларми? — деди меҳмон даъбурустиди.

— Албатта, одамлар-да. Биз нимамга ўтирибмиз бу ерда? Темирташлар бераётган ҳар бир саволни, абитуриентнинг жабоини, магнитофон лентасига ёзиб борамиз, лозим бўлса қозғата босиб чиқарамиз. Ҳаммасини, саволни ҳам, жабоини ҳам махсус комиссия назорат қилиб туради. Шу кунгача абитуриентларга берилган беш юздан ортқ хилма-хил саволларнинг биронтасига комиссия ҳаёфати эътироз қилмади. Ёшларнинг қилишга ўрин йўқ, чунки ҳаммаси ўрта мактаб доирасидаги билимлардан четга чиқмаган энг юш саволлар. Қийинларни бўёқда наваб кутиб турибди. Марҳамат, сизни яна нима қизиқтиради?

